

BİREY, ÖZGÜR İRADE VE ÖZGÜR DÜŞÜNCE KAVRAMLARININ LESSING'İN OYUNLARINDAKİ YANSIMALARI

Burç İdem Dinçel*

Aydınlanma geleneği içinde, tüm pratik eylemlerde, özellikle de politik konularda, insan özgürlüğünün belirgin bir doğruluk içerdiği varsayılmaktadır. Bu önkabul üzerinden, toplum üzerine kanunlar üretilmekte ve karar alma süreçleri belirlenmektedir. Bununla birlikte, bu geleneği izleyen, onu veri alan tüm bilimsel ve kuramsal çalışmalarda, insan özgürlüğünün son tahlilde dünyevi motif ve sebeplerin etkisi altında kaldığı varsayılmaktadır. Burada söz konusu olan, temel alınan insan özgürlüğünün sınırlanması değil, aksine bu özgürlüğün farkındalığının belirlenmesidir. Birey, özgür eylemde bulunmak için her şeyden önce kendisini çevreleyen maddi, dünyevi koşulların bilincinde olacaktır. Sekülerleşmenin olmazsa olmaz koşulu budur. Eğer birey içinde gerçekten özgür bir ben varsa, bu "ben" kendisini olgular dünyasına tek manalı bir biçimde yansıtamayacak ve böylece kuramsal bir değerlendirmenin öznesi olamayacaktır.

Bu noktadaki çelişkinin aşılmasında, Immanuel Kant'ın özgürlüğün iç duyularla tahkik edilmesinin yetersiz kaldığını, bireyin dünyayı bildiği ve anladığı biçimde değerlendirmesi gerektiğine ilişkin kavrayışı büyük bir rol oynamıştır. Her ne kadar nedensellik doğanın temelini oluşturuyor ve evrene içkin bulunuyorsa da, duyumsal bilgilerin bir araya getirilmesi ve deneyim kazanılması akıldan bağımsız düşünülemezdir. Bu nedenle, her ikisi de bağımsız belitler olan, pratik eylem özgürlüğü ile kuramsal özgür olamama arasındaki çelişki, bilim ve etik değerler arasındaki bir dikotomiden çok, her birinin çıkış noktası gündelik hayat olan deneyimlerde yatmaktadır. Bilimsel kuramdan ziyade düşünce bireyin amaçsız olan eylemine yön vermektedir. Birey, özgür olduğunu varsayarak eyleme geçtiğinde iki türlü nedensellikle karşı karşıya kalmaktadır: iradesi ve kendisini çevreleyen maddi dünyanın koşulları. Kant, saf ya da kuramsal akıl ile özgür irade sahibi bireye özgü pratik akıl arasındaki farkın ayırıcısına vararak özgürlüğü bu çelişkiden kurtarmıştır. *“Aklın kavranması karşısına özgür irade prensibini*

* İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tiyatro Eleştirmenliği ve Dramaturji Bölümü mezunu, çevirmen, Boğaziçi Üniversitesi Çeviribilim Bölümü Yüksek Lisans öğrencisi

koyan”¹ bu çözüm, mantiki tutarlılığı ile doğa kanunlarına uygun bir ahlak yasası oluşturulmasına zemin hazırlamıştır.

Kant’ın bu çözümünün temel eksenini, birey ve onun doğa, Tanrı, toplum karşısında yer alan ve dış baskılardan korunması gerektiği düşünülen özgürlüğü oluşturmaktadır. Kant, -en azından kuramsal anlamda- kesin bir gerçekliğin olmadığını, birey için tek özgürlüğün pratik aklın bir ürünü olabileceğini savunmaktadır. Aydınlanma’yı “*özgür bir entelektüel etkileşim*”² olarak nitelendiren Kant, edebiyat, tiyatro ve diğer sanat dallarının bu etkileşimde başat rol oynayacağını düşünmektedir.

Eşit bireylerin oluşturacağı bir toplum fikri, ilk ulusal Alman Tiyatrosu’nun kurulmasına da zemin hazırlamıştır. İlk Alman tiyatrosu olarak kurulan Hamburg Ulusal Tiyatrosu’nda, 1767-1769 tarihleri arasında eleştirmen ve dramaturg olarak çalışmış olan Gotthold Ephraim Lessing, tiyatro alanında olduğu kadar özgür düşünce sorunsalı üzerine de kuramlar geliştirmiş, kaleme aldığı oyunlarda bu fikirlerini hayata geçirmiştir. Yazarın, Hamburg Ulusal Tiyatrosu’nda çalıştığı yıllarda yazmış olduğu elli iki oyun eleştirisini içeren *Hamburg Dramaturjisi* adlı eserinde belirttiğine göre, tiyatro yapıtları “*duygu yönünden yoğun imkanlar vermeli, şahıslar eserin psikolojik derinliğini hazırlamalı, dünya kendi başına anlamlı bir düzen olarak belirmelidir.*”³ Lessing’in söz konusu eserinde nitelendirmiş olduğu bu anlamlı düzen içinde hiç kuşkusuz temel rol özgür düşünebilen, irade sahibi bireylere düşmektedir. Şüphesiz özgür düşünce bireylere, sosyal çevrelerindeki gelenekleri sorgulayarak, gerek cinsiyet gerekse dinsel ya da etnik köken bağlamında kendileriyle özdeşleştirmiş oldukları, toplumca dayatılmış sosyal etiketlerden kurtulma şansı verecektir.

Lessing’in 1767 tarihinde yazmış olduğu *Minna von Barnhelm* adlı oyun, savaş sonrası buhran döneminde iki aşğın birbirlerini kaybetmeleri ama daha sonra tekrar bulmaları üzerine kurgulanmış bir komedi olarak okunabileceği gibi, aynı zamanda bireyin, kendisine empoze edilmiş olan cinsiyet ve sosyal kimliklerinden özgür düşünce ve iradesini kullanması sonucunda kurtuluşu olarak da okunabilmektedir. Lessing, aşkın beklenmedik olaylar ile sosyal engeller karşısındaki zaferini, karmaşık bir psikolojik mücadele sonucunda elde edilen bir ereğe

¹ Hannah Arendt, **Between Past and Future**, Penguin Books, New York, 1993, s. 145

² David E. Wellbery (ed.), **A New History of German Literature**, Harvard University Press, Massachusetts, 2004 içinde, Helmut J. Schneider, “A Woman’s Design on Soldiers’ Fortune”, s. 371

³ Gürsel Aytaç, **Yeni Alman Edebiyatı Tarihi**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1983, s. 85

dönüştürmektedir. Minna'nın oyundaki amacı, kadın ve erkeğin birbirlerini karşılıklı empati ve eşitlik ilkesi gereğince anlayabilmeleridir.

Minna von Barnhelm'ın konusu 1763 Prusyası'nda geçmektedir. Eser, Yedi Yıl Savaşları'nda yaralanan ve savaş sonunda Prusya ordusundan ayrılmaya mecbur edilen Binbaşı Tellheim ile zengin nişanlısı Saksonyalı Minna arasındaki aşkı konu almaktadır.* İçine düştüğü umutsuz durumdan dolayı -nişanlısının da hayatını sefalete dönüştürmemek amacıyla- Minna ile olan ilişkisine son vermeye karar veren Tellheim, uşağı ile bir otel odasına yerleşir. Uzun süreden beri Tellheim'dan haber alamayan Minna ise nişanlısını aramaya başlamıştır. Bir tesadüf sonucu onun kaldığı otele gelir ve Tellheim'a vermiş olduğu nişan yüzüğünü -yine bir tesadüf sonucu- rehin bıraktığını anlayarak nişanlısına kavuşmuş olur. İçinde bulunduğu bedbaht durum yüzünden nişanlısından ayrılmak isteyen Tellheim'a maddi yönden destek olmak isteyen Minna, Tellheim'ın bu yardımı kabul etmemesi üzerine şaşkınlığa uğramıştır. Nişanlısının bu kararına tüm sosyal sınıf ayrımlarını reddederek karşı çıkan Minna, Tellheim'ı kararından vazgeçiremez ve onu yeniden kazanmanın yollarını arar. Minna, Tellheim ile nişanlanmış olmasından dolayı *"alesinin mirasından yoksun edildiğini, şimdi yalnız ve yoksul kaldığı için evlenme umudunun da olmadığını söyleyerek onunla maddi ve manevi bir eşitlik içinde bulunduğunu"*⁴ ortaya koyan bir oyun oynayarak Tellheim'i yeniden kazanmayı başarmıştır. Minna'nın bu oyununa gelen Tellheim, bir an önce kendisiyle evlenmek istemektedir. Bu arada Tellheim kral tarafından kendisine gönderilen bir mektuptan hizmetlerinin anlaşıldığını ve ödüllendirileceğini öğrenir. Artık maddi sorunları çözülmüştür. Fakat Minna, nişanlısına bir ders vermeye kararlıdır. Tellheim'ı kendi silahıyla vurur:

*"MİNNA: Aşkın en kuvvetli bağı müsavattır."*⁵

* Yedi Yıl Savaşları 1756-1763 tarihleri arasında Fransa ile Prusya arasında yaşanmıştır. Oyunun, 1763 yılında geçiyor olması, savaşın ve sonuçlarının oyun kurgusunda belirgin bir yere sahip olduğunu göstermektedir. Oyunun ana karakterlerinden olan Tellheim, kendisine atılan bir iftira (rüşvet almakla suçlanmıştır) yüzünden Prusya ordusundan "emekli edilmiş" bir askerdir. Tellheim, devletin bu "suç" karşısında kendisinden para talep etmesi nedeniyle servetinden olmuştur. Her ne kadar oyunun kurgusu göz önünde bulundurulduğunda, Tellheim kendisine atılmış olan bu iftiradan kurtuluyorsa da bu olay, II. Frederick Dönemi'nde devletin savaş harcamalarını ordudaki askerler üzerinden karşılama politikasının bir göstergesidir. Oyun, bu açıdan okunduğunda ve II. Frederick'in despot rejimi göz önünde bulundurulduğunda, Prusya Devleti üzerine bir satir olarak da yorumlanabilir. Bu konuda daha detaylı bir yorum için bkz. Franz Mehring, **The Lessing Legend**, Translated by A.S. Grogan, Critics Group Press of New York, 1938, s. 34-38

⁴ A.g.e. s. 79

⁵ Gotthold Ephraim Lessing, **Minna von Barnhelm**, Çeviri: Sebahattin Ali, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1942, s. 143

Bu sözler, Tellheim'in Minna'nın kendisinden ayrılmaya kararlı olduğuna inanmasına neden olmuştur. Oyunun sonunda Minna'nın amcasının gelmesiyle, entrikalar çözülür ve oyun mutlu bir sonla biter.

Bu mutlu son, Minna tarafından oynanmış olan kurnaz, aynı zamanda riskli oyunun başarısıdır. Bu oyun Minna'ya, Tellheim'in kaybetmiş olduğu onuru yüzünden dış dünyaya kapatmış olduğu kalbini bütünüyle görme imkanı sağlamıştır. Lessing, *Minna von Barnhelm*'da oyunun ana karakteri Minna vasıtasıyla, "oyun içinde oyun" tekniğini kullanmıştır. Minna'nın oyunu, dönemin klasik dramaturji anlayışının tipik karakterini, karmaşık bir birey haline getirerek, Tellheim'a kendi iç dünyasına dışarıdan bakma imkanı tanımaktadır. Bu noktada, Minna tarafından başarıyla oynanmış olan bu oyunun, bireye toplum tarafından empoze edilmiş fikirleri sorgulayarak kurtuluşuna olanak tanıdığı görülmektedir:

*"TELLHEIM: ...Ben particilik yüzünden asker oldum, fakat hangi siyasi kanaatler uğrunda, kendim de bilmiyorum. Tehlike ismi altındaki her şeye alışmak, soğukkanlılığı ve sebatkarlığı öğrenmek için namuslu bir adamın kendini bir müddet bu meslekte denemesinin iyi olacağını düşündüm..."*⁶

Toplum tarafından kendisine dayatılmış olan fikirlerin altında ezilen yalnızca Tellheim değildir. Tellheim'in içine düşmüş olduğu durum nedeniyle ilişkilerine son vermek isteğini anlamak yerine, parasıyla nişanlısının kayıplarını ödemeyi önermesi Minna'nın içinde bulunduğu toplumun geleneksel anlayışı doğrultusunda hareket edişinin bir göstergesidir. Gururu nedeniyle bu yardımı kabul etmeyen Tellheim'in ilişkiyi sona erdirmek istemesi, Minna'yı sevgilisini başka yollardan -kurgulamış olduğu oyun vasıtasıyla- kazanmaya zorlar. Bu durum, her iki oyun kişisine de birbirleriyle karşılıklı empati kurarak, geçirmiş oldukları farklı tecrübeleri anlama imkanı sağlamaktadır. Daha da önemlisi, her iki oyun kişisinin de insan saflığının karşılıklı bir ilişki için en önemli koşul olduğunu kavramış olmalarıdır.

Oyunda Tellheim'in "*şeref ve haysiyetinin emrettiğinden başka bir şey*"⁷ düşünemeyecek kadar gururlu olmasının sıklıkla vurgulanması şaşırtıcı değildir. Her ne kadar gurur, beraberinde sorumluluk, prensipler ve cömertlik gibi değerleri içinde barındırıyor olsa da, Minna'nın vermek istediği ders, toplum tarafından çarpıtılarak içleri boşaltılmış olan bu etik değerlerin gerçek yüzünün ifşa edilmesine yöneliktir. Tellheim'in erkeksi benliği, kaderini farklı

⁶ A.g.e. s. 140

⁷ A.g.e. s. 109

bir sosyal sınıfa ait varlıklı bir kadına bağlamasına engel teşkil etmektedir. Bu bağlamda düşünüldüğünde, *Minna von Barnhelm*'in ana hedefi, bireyin -kendi iradesi ve özgür düşüncesi aracılığıyla- modası geçmiş sosyal düşüncelerden kendisini kurtararak, karşılıklı eşitlik temelinde toplumsal ve bireysel ilişkilerini sürdürmesidir.

Eserin bütününe bakıldığında, Minna'nın sosyal ve etik değerleri şiddetle reddedişinin, özgür iradesini hayata geçirmesinde başat rol oynadığı görülmektedir. Minna'nın oyununda seyirci üzerindeki trajik etkiyi arttırma amacı güden sempati, oyundaki trajik çatışmanın mutlu sonla aşılması amacına hizmet eden bir komedi unsuru olmuştur. Bu bağlamda düşünüldüğünde, *Minna von Barnhelm*, "trajik özelliklerin -bir kimsenin diğer insanların acularına ortak olması-, komedi unsurlarıyla -kişinin kendisini alçakgönüllülikle mutluluğa açması- tamamlandı" ⁸ bir eser olarak okunabilmektedir. Komedi, doğası gereği fedakarlık ve uzlaşma kavramlarını içinde barındırmaktadır. Eserde komedi unsurları, iki düşman devlete mensup insanlar (bir Prusyalı ile bir Saksonyalı) arasındaki önyargıların ortadan kalkması çabasında başarılı bir şekilde kullanılmıştır:

"GRAF: ...*(Binbaşı'nın Prusya zabiti üniformasını göstererek)* Ben bu elbiseyi giyen zabitlerden pek hoşlanmam. Fakat siz namuslu bir adamsınız Tellheim! Namuslu bir adamı da, hangi kıyafette olursa olsun, sevmek lazımdır." ⁹

Lessing'in komedi unsurlarını kullanarak, bireyleri özgür düşünme yolunda eğitme, farklı sosyal kimlikler ya da birbirine düşman olan insanları uzlaştırma eğilimi, 1779 tarihinde yazmış olduğu *Bilge Nathan* adlı oyununda daha da belirgin bir biçimde gözlemlenmektedir. "İnsan olmak yeterlidir" cümlesini kendisine çıkış noktası olarak alan oyunda bu cümlenin yansıması olan "arkadaşım ol" motifi sürekli tekrarlanarak eserin çıkış noktasıyla bir paralellik göstermektedir. Eser, kurgusu göz önünde bulundurulduğunda, özgür irade ve bağımsız düşüncesiyle kendisini etnik, dini ve sosyal ayrımlardan kurtarabilmiş bireyler için, yeni bir sosyal ahlak düzeni önermektedir.

Lessing, *Bilge Nathan*'ın konusunu Boccaccio'nun *Decameron* hikayelerindeki bir yüzük parabolünden almıştır.* Yazar, Boccaccio'nun hikayesini, üç ayrı dine mensup insanların

⁸ David E. Wellbery (ed.), *A New History of German Literature*, Harvard University Press, Massachusetts, 2004 içinde, Helmut J. Schneider, "A Woman's Design on Soldiers' Fortune", s. 374

⁹ Gotthold Ephraim Lessing, *Minna von Barnhelm*, Çeviri: Sebahattin Ali, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1942, s. 152

* Bu yüzük parabolü ve Lessing'in bu konuya ilişkin düşünceleri hakkında bir yorum için bkz. Gürsel Aytaç, *Yeni Alman Edebiyatı Tarihi*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1983, s. 81

aynı aileden olduklarını keşfetmelerine olanak sağlayan bir drama dönüştürmüştür. Haçlı Seferleri sırasında Kudüs'te geçen oyun; Ortaçağın büyük savaşçı Müslüman lideri Selahattin Eyyubi, bilgeliğiyle ün salmış Yahudi tüccar Nathan ve Hıristiyan bir şövalye olan Templar'ı bir araya getirmektedir. Bu karakterler Ortaçağ'da Haçlı Seferleri sırasında görülen büyük toplumlar arası çatışmaların simge kahramanlarıdır ve bunlar aralarında gerçekleşen savaşlar bir çağa damgasını vuran olaylardır. Sözgelisi Haçlı Seferleri sırasında Kudüs çevresinde gerçekleşen Selahattin Eyyübi-Arslan Yürekli Richard arasındaki çatışma bir çok eserin konusu olmuştur. Lessing, bu üç büyük evrensel din arasındaki farklılaşma, bölünme ve karşılıklı anlayışsızlığın özgür düşünce aracılığıyla aşılabileceği kanısındadır. Boccacio'nun yüzük parabolünü de bu büyük ve çetrefil sorunun çözülmesi amacıyla seçmiştir. Bu noktada oyuna dönecek olursak, Lessing, farklı dinlere mensup kahramanlar arasındaki ilişkileri, karmaşık olayların giderek çözülerek belirli bir yalınlık seviyesine kavuşması üzerine kurduğu görülmektedir.

Nathan'ın yokluğunda kızı Recha'yı evlerinde çıkan yangından kurtaran Templar, Müslümanlarca esir alınmış fakat ölmüş kardeşi Assam'a olan benzerliğinden dolayı Sultan Selahaddin tarafından azat edilmiş bir şövalyedir. Recha'ya arkadaşlık etmek üzere Nathan'ın evinde bulunan Hıristiyan kadın Daja'nın entrikaları sonucu, Recha'nın Nathan tarafından evlat edinilmiş bir Hıristiyan kız olduğu öğrenilir. Nathan, Hıristiyanlar'ın karısı ve yedi oğlunu öldürmeleri sonrasında, Recha'yı evlat edinmiştir. Nathan, Recha'yı kendisine Tanrı tarafından gönderilmiş bir hediye olarak görür. Nathan'ın kızı evlat edinmesi kendisini muhtemel bir Hıristiyan zulmüyle karşı karşıya getirmektedir çünkü olasılıkla vaftiz edilmiş bir çocuğu Yahudi öğretisi gereğince yetiştirmiş ve kızın ebedi varlığını -Hıristiyan ahlakına göre- tehlikeye atmıştır. Bu arada, Recha'ya aşık olmuş olan ve Nathan'ın kendisiyle kızının evlenmesini istemediğini düşünen Templar, Kudüs Patriki'ne başvurarak Nathan'ın sonunu getirmeyi planlamaktadır. Oyunun sonunda, Recha'nın Templar'ın öz kızkardeşi olduğu, Templar'ın da Sultan Selahaddin'in kardeşi Assam'ın oğlu olduğu anlaşılır. Birbirlerini kaybetmiş olan aile fertleri tekrar bir araya gelmişlerdir, Hıristiyan ve Müslüman, bilge Yahudi'nin manevi koruyuculuğunda birbirlerini bulmuşlardır.

Oyunun bütününe bakıldığında Lessing bireyin, etnik köken ve sosyal ayrımlar tarafından empoze edilmiş görüşlerden kurtuluşunun iyilikseverlik ve bağımsız düşünceden geçtiğini göstermektedir. Nathan, evrensel bir kahraman değildir; yalnızca oyunun kurgusu gereği -bireyin özgürlüğüne engel teşkil eden genel görüşler karşısında bağımsız, cesur

düşünerek kendi kurtuluşunda başat rolü oynamasından dolayı- sıradan bir insanın üzerinde konumlandırılmıştır. Nathan'ın bilgeliği, çevresindeki insanlara saygı duymasında, onları kusurlarıyla kabul edebilmesinde ve belki de en önemlisi, karşısındaki kişinin tavırlarını tarafsız bir bakış açısıyla değerlendirebilmesidir. Bu anlayış Nathan'a kuracağı sosyal ilişkilerin sonuçlarını önceden görebilme yetisi tanımaktadır. *Bilge Nathan*, insanlığın vizyonunu, arkadaşlığın özgürce sunulduğu ve bireyler tarafından özgürce kabul edildiği, kan bağlarından, özellikle de dini ya da politik önyargılardan arınmış tinsel bir aile olarak belirlemektedir.

Nathan, içinde bulunduğu toplumda, Yahudi oluşunun beraberinde getirdiği istikrarsız durumun da farkındadır. Bununla birlikte Nathan, Tanrı'ya olan inancını akli ve iyilikseverliğiyle yaşamaktadır. Sultan Selahaddin kendisine; *“Yakına gel, Yahudi! Daha yakına! İyice yaklaş! Korkma ama!”*¹⁰ diyerek hitap etmektedir; fakat Nathan, Yahudi oluşundan önce bir insandır ve Recha'yı da belirli öğretiler yerine mantık ve akıl yoluyla yetiştirmiştir. Nathan, Lessing'in idealindeki özgür bireyin en üst noktasındadır: *“karşılığında önerilen ödüller ya da getirilerden ziyade, iyiliği yalnızca iyilik olduğu için yapmaktadır.”*¹¹ Lessing, *Bilge Nathan*'da, bireyler arasında karşılıklı güvene dayalı bir ilişkinin, önyargılardan arınmış bir toplum düzeninin kurulmasında en önemli unsur olduğunu göstermektedir. Özgür düşünebilen insan, iradesini kullanarak, kendisine toplum tarafından dayatılmış baskılardan kurtulma yolunu bulacaktır. Eserin çıkış noktası olan yüzük parabolü, kuramsal anlamda erişilmesi imkansız olan gerçekliği sembolize etmektedir. Bu gerçekliğe sadece, üç ayrı dine mensup insanların “arkadaşlık”ları sonucu ulaşılabilecektir. Bu arkadaşlığın gerçekleşmesinde ise baş rolü oynayan Nathan ve onu eyleme geçiren özgür düşüncesidir.

Hannah Arendt'in *“bir arkadaşlık şaheseri”*¹² olarak nitelendirdiği *Bilge Nathan*, gerçek hümanizmanın, dinsel ya da toplumsal gaye ile kurulan birliklerden ziyade arkadaşlıkta kendini gösterdiğini ortaya koyan bir oyundur. Gerçekten de, “arkadaşım ol” motifinin oyun içinde sürekli vurgulanıyor olması, Lessing için arkadaşlığın aşktan önce geldiğinin bir göstergesidir. Lessing, oyun içindeki aşk hikayesini, Templar ile Recha'nın birbirlerinin kardeşleri olduğunu ortaya çıkaran kurgusuyla ortadan kaldırmaktadır. Eserdeki dramatik

¹⁰ Gotthold Ephraim Lessing, **Bilge Nathan**, Çeviri Hayrullah Örs, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1981, s. 81

¹¹ Walter Kaufmann, **Nietzsche**, Meridian Books, New York, 1956, s. 107

¹² Hannah Arendt, **Men in Dark Times**, A Harvest/HBJ Book, New York, 1983 içinde, “On Humanity in Dark Times: Thoughts about Lessing”, s. 25

yoğunluk, arkadaşlık, insanlık ve gerçek kavramları arasındaki diyalektik ilişkide ortaya çıkmaktadır.

Lessing için bireyin bağımsız düşüncesi, yalnızca akıl ve bilgelik değil, aynı zamanda cesaret de gerektiren bir eylemdir. Maddi sıkıntı içindeki Sultan Selahattin, Nathan'ı aklından faydalanmak için huzuruna çağırdığında, bilgeliğini ölçmek ve belki de onu güç bir duruma sokmak için tek Tanrılı dinlerden hangisinin gerçek din olduğunu sorar:

*“SELAHATTİN: Senden öğrenmek istediğim başka, bambaşka bir şey. O kadar bilge olduğuna göre; şunu söyleyiver bana hangi inanç, hangi şeriat senin aklına en uygun geldi?”*¹³

Nathan'ın, Müslüman hükümdarın “huzurunda” aklını ortaya koyarak vermiş olduğu ve yüzük parabolü sayesinde Sultan Selahaddin'in arkadaşlığını kazandığı cesur cevap, özgür düşüncenin cesaretle yakından ilişkili bir eylem oluşunun göstergesidir. Bireyin özgür düşüncesini belirleyen dini ve sosyal farklılıklar karşısında hür iradesini kullanan Nathan, aklı sayesinde Selahattin'in takdirini kazanmıştır.

Gerek *Minna von Barnhelm* gerekse *Bilge Nathan* adlı oyunları göz önünde bulundurulduğunda, Lessing için özgür düşünce kavramının, bireyin iç dünyasında gerçekleştirebileceği salt bir düşünme eyleminden çok, her türlü önyargı (dini, etnik ve politik farklılıklar) tarafından belirlenmiş dünya düzeni içinde kendi gelişimi için en iyi yerin neresi olduğunu bulmasında kendisine yardımcı olacak yegane eylem olduğu görülmektedir. Lessing, bireylerin eylem için var oldukları ve bağımsız düşünceleriyle dünya üzerinde yeni bir hareket alanı yaratabilecekleri düşüncesindedir. Toplum içindeki özgürlüklerin kısıtlanması, doğal olarak bireylerin özgür düşünebilmeleri yolunda en büyük engeldir. Yaşadığı ülkeyi dönemin Avrupası'nın “en özgürlüksüz ülkesi”¹⁴ olarak nitelendiren Lessing, din, politika, tiyatro ve sanatın diğer alanlarındaki görüşlerini topluma sunmayı bağımsız düşünme yoluyla gerçekleştirmiştir. Lessing için sonuçlar, “düşünce eylemine son veren”¹⁵ olgulardır. Lessing bu oyunlarında bir sonuca varmaktan çok, bireyleri özgür düşünmeye yönlendirme ve özgür düşünebilen bireyler arasında gerçekleşecek sağlıklı tartışmalar sonucunda, daha iyi bir topluma ulaşılabileceği mesajını vermektedir. Birey, içinde bulunduğu toplumun sosyal dinamiklerini

¹³ Gotthold Ephraim Lessing, **Bilge Nathan**, Çeviri Hayrullah Örs, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1981, s. 82

¹⁴ Hannah Arendt, **The Origins of Totalitarianism**, A Harvest/HBJ Book, New York, 1973, s. 59

¹⁵ Hannah Arendt, **Men in Dark Times**, A Harvest/HBJ Book, New York, 1983 içinde, “On Humanity in Dark Times: Thoughts about Lessing”, s. 10

idrak edebildiği, sistemde görmüş olduğu noksanları özgür düşünce ve eylemleriyle giderebildiği sürece kendisini toplumca dayatılmış fikirlerden kurtarabilecektir.

KAYNAKÇA

ARENDT, Hannah, **Between Past and Future**, Penguin Books, New York, 1993

ARENDT, Hannah, **Men in Dark Times**, A Harvest/HBJ Book, New York, 1983

ARENDT, Hannah, **The Origins of Totalitarianism**, A Harvest/HBJ Book, New York, 1973

AYTAÇ, Gürsel, **Yeni Alman Edebiyatı Tarihi**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1983

GANTER, Theresa Marie, **Heiner Müller and the Geschichtsdrama: Searching for a New German Identity in the Post-World War II and Post-Reunification Eras**, The Pennsylvania State University, The Graduate School, College of Liberal Arts, Doctoral Dissertation, 2005

KAUFMANN, Walter, **Nietzsche**, Meridian Books, New York, 1956

LESSING, Gotthold Ephraim, **Minna von Barnhelm**, Çeviri Sebahattin Ali, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1942

LESSING, Gotthold Ephraim, **Bilge Nathan**, Çeviri Hayrullah Örs, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1981

MEHRING, Franz, **The Lessing Legend**, Translated by A.S. Grogan, Critics Group Press of New York, New York, 1938

WELLBERY, E. David (ed.), **A New History of German Literature**, Harvard University Press, Massachusetts, 2004

Abstract:

The very word “reason” has a significant place in the history of human mind. However, the dominant powers of the varying systems of social order have monopolized reason by imposing ethnic, religious and feudal allegiances on the individual throughout history. It was the Age of Enlightenment that people started to question those social etiquettes by thinking independently.

This article entitled “Reflections of the Individual, Free Will and Independent Thought Conceptions in Lessing’s Plays” investigates these conceptions in the light of the analyses of the German dramatist’s works “Minna von Barnhelm” and “Nathan the Wise”, taking Kant’s opinions regarding free will, pure and practical reason as a starting point. This article intends to show how an individual can act freely as a consequence regardless of any kind of social limitations.

The two plays being analyzed here, “Minna von Barnhelm” and “Nathan the Wise” are significant for the development of modern drama due to the fact that they both include comedy and drama. Therefore, the article gives an account of how comedy is used as an instrument of emancipation for the individual. Furthermore, the article points out the underlying message of “Minna von Barnhelm”: the necessity of mutual recognition of man and woman based on empathy and equality. Additionally, the article aims at revealing the thoughts of Lessing in regards to tolerance and friendship and intends to show how conceptions of free will and independent thought can be used to cut the Gordian knot among people which derives from misconceptions and animosities pertaining to ethnic, religious and political prejudices. The paper concludes with an evaluation stating that the emancipation of the individual from limitations due to social, ethnic, religious, and political differentiations can be put into practice by employing the forces of free will and independent thinking.